

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE ZEYTİNYAĞI TİCARETİNİN MEVCUT DURUMU VE GELİŞİM SEYRİ

II. Ebru ONURLUBAŞ¹

Halil KIZILASLAN²

Özet

Türkiye, bulunduğu coğrafi konum ve özellikle batı ve güney bölgelerinde sahip olduğu Akdeniz iklimi özellikleriyle İspanya, İtalya, Yunanistan ve Tunus gibi Akdeniz ülkeleriyle birlikte dünyanın önde gelen zeytin ve zeytinyağı üreticilerindedir. Türkiye'de zeytin üretimi dane zeytin yoğunluklu olarak Aydın, İzmir, Balıkesir'de yapılmaktadır. Türkiye'de uzun yıllardan beri zeytin ağacı sayısı gün geçtikçe sürekli olarak artmaktadır. Yıllara göre değişmekle birlikte Türkiye, Dünya sofralık zeytin üretiminde ikinci, zeytinyağı üretiminde ise beşinci sırada yer almaktadır. Dünya pazarlarından gelen talep ve uluslararası standartlara uyum içerisinde üretilen zeytinyağı dış pazarda önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de ve Dünya'da zeytinyağı üretim, tüketim ve dış ticaretinde yıllar itibariyle meydana gelen değişimleri incelemektir. Söz konusu değişimlerin yönünü belirlemek amacıyla zaman serisi analizlerinden yararlanılmıştır. Sektörün çeşitli açılardan göstermiş olduğu değişimin yönünü belirleyebilmek amacıyla ileriki yıllara ait projeksiyon yapılmıştır. Ayrıca, zeytinyağı sektörünün mevcut durumunu ortaya koymak amacıyla çeşitli kriterler açısından indeks değerleri hesaplanmıştır. Türkiye'de, amaçları belli ve sürekliliği olan zeytinyağı politikası bulunmamaktadır. Bu sebeple, zeytinyağı fiyatları artmakta üretici ve tüketici bundan olumsuz yönde etkilenmektedir. Türkiye'de amaçları ve sürekliliği olan ve üretimden tüketime kadar olan süreci kapsayan bir zeytinyağı politikasının oluşturulması gerekli

Anahtar Kelimeler: Türkiye, zeytinyağı, üretim, tüketim, dış ticaret

¹ Yüksek Mühendisi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat/ Türkiye e-mail: ebruonurlubas@hotmail.com

² Yard.Doç.Dr. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Tokat/ Türkiye e-mail: halilk@gop.edu.tr

THE DIRECTION OF THE CHANGE AND STATE OF PLAY OF TRADE OLIVE OIL IN WORLD AND TURKEY

Abstract

Turkey is one of the leading oil and olive oil producers of the world with the Mediterranean countries such as Spain, Italy, Greece and Tunisia with its geographic position and the characteristics of Mediterranean climate it has especially at the west and the South regions. The production of oil in Turkey is mostly as (dane) oil in Aydın, İzmir, Balıkesir. The number of oil trees has been consistently increasing day by day for long years in Turkey. With the changes according to the years, Turkey is coming up at the second place of the world table oil production and the fifth place of the world olive oil production. The olive oil produced in accordance with the international standards and the demand coming from the world markets have an important place in outside market. The aim of this study is to analyse the changes happened in the production, consumption and the foreign trade of olive oil in Turkey and over the world in consideration of years. With the aim of determining the direction of such changes, the analysis of time series has exploited. So as to determine the direction of the change of different points that the sector has had, a projection of coming years have made. Besides, with a view to introduce the state of play of the olive oil sector, the index costs have calculated for the purposes of different criteria. There is not an olive oil policy that has continuity and specific aims in Turkey. Because of this, the olive oil prices are increasing, the producer and consumer are being affected negatively. It is necessary to form an olive oil policy that has aims and continuity and that covers the process from the production to the consumption.

Key Words: Turkey, olive oil, production, consumption, foreign trade.

1.Giriş

Dünya'da barışın simgesi olan zeytinin tarihi 8 bin yıl öncesine kadar gitmektedir. Zeytin, tarih öncesi çağlardan bu yana tarımı yapılan ve Akdeniz Kültürü'nün en önemli parçalarından biri olarak kabul edilen bir bitkidir. Zeytinyağı; zeytinin preslenmesiyle elde edilen, herhangi bir kimyasal işleme tabi tutulmadan doğrudan tüketilebilen tek yağdır. Son yıllarda bu özelliği nedeniyle zeytinyağı sadece üretimi yapılan ülkelerde değil, sağlıklı yaşam idealini ilke edinen ülkelerde de tüketilmeye başlanmıştır (Tunalıoğlu ve Karahocagil 2006) Türkiye'de yaklaşık 400 bin çiftçi ailesi geçimini tümüyle zeytincilikten sağlamakta ve 1,2 milyon tarım işçisi zeytincilik dolayısıyla iş olanağı bulmaktadır. Zeytin ve zeytinyağı

piyasası bütün olarak düşünüldüğünde, bu sektör ortalama olarak 6–7 milyon kişinin geçimini sağlamaktadır (Demiröz 2005). Türkiye’de zeytin üretimi dane zeytin yoğunluklu olarak Aydın, İzmir, Balıkesir’de yapılmaktadır. Uzun yıllar ortalamasına göre 100 milyon adet olan zeytin ağacı sayısı gün geçtikçe de artmaktadır (<http://www.tuik.gov.tr>). Türkiye, dünya zeytinyağı üretiminde İspanya, İtalya, Yunanistan ve Tunus’tan sonra 5. sırada yer almasına rağmen, tüketimde Suriye’nin gerisinde, ancak 6. sırada yer almaktadır (Tunalıoğlu ve ark. 2003).

Kişi başına zeytinyağı tüketim diğer önemli üretici ülkelerde 10 kg ile 23 kg arasında değişirken, Türkiye’de yıllara göre 800 gr ile 1 kg arasında değişmektedir. Zeytinyağı üretiminde önde gelen ülkelerin %70’i Akdeniz’e kıyısı olan ülkelerdir. Zeytin üretimi, dünyada 35 ülkede 10 milyon hektar alanda, %98’i Akdeniz ülkelerinde olmak üzere yaklaşık 900 milyon ağaç varlığı ile önemli bir üretim koludur. Toplam tarım arazilerinin %2’si, toplam bağ-bahçe alanlarının %22’si zeytin alanları olarak değerlendirilmektedir (Gökçe 2003).

2. Materyal ve Yöntem

Literatür çalışmasına dayalı olan bu çalışmanın materyalini ikincil veriler oluşturmuştur. Konu ile daha önceden yapılmış araştırma ve yayınlar ile çeşitli kurumların yayımlandığı kitap, dergi, istatistik ve raporlardan faydalanılmıştır. Türkiye’de bitkisel yağ sanayinin ekonomik katkısının belirlenmesinde üretim, tüketim, ithalat ve ihracata ilişkin veriler TÜİK ve UZZK’ dan elde edilmiştir.

Değerlerin zaman içindeki oransal değişimi indeks hesaplamaları ile ortaya konulmuş ve yorumlanmıştır. Ayrıca çalışmada; Dünya’da ve Türkiye’de zeytinyağı sektörünün üretim, tüketim ve dış ticaretinde meydana gelen değişmelerin yönünü belirlemek amacıyla trend analizi uygulanmıştır. Trendlerin saptanmasında, söz konusu eğilimi en iyi temsil eden ve determinasyon katsayısı (R^2) en yüksek olan formülün seçimine özen gösterilmiştir (Cillov 1984).

3. Araştırma ve Bulgular

3.1. Türkiye Zeytinyağı Sektörünün Genel Durumu

Zeytinin en iyi yetişme şartlarına sahip olan Türkiye, İspanya, İtalya, Yunanistan gibi diğer Akdeniz ülkeleriyle birlikte dünyanın önde gelen zeytin ve zeytinyağı üreticilerindedir. Zeytin, Türkiye’de Akdeniz ikliminin hakim olduğu Ege, Marmara, Akdeniz, Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde yayılmakta olup 35 ilde zeytin yetiştiriciliği yapılmaktadır. Türkiye’de zeytin ağacı varlığının %75’i diğer tarımsal ürünlerde değerlendirilmesi mümkün olmayan engebeli kır ve kır taban arazilerde yer

almaktadır. Mevcut zeytin ağaçlarının %75'i Ege, %14'ü Akdeniz, %9.3'ü Marmara ve %1,7'si Güney Doğu Anadolu Bölgesinde bulunmaktadır.

Zeytin tarımı; genellikle atadan kalma, çoğunlukla yaşlı ve verimden düşmüş ağaçlarda doğanın kendine has akışı içinde yürütülmektedir. Periyodisite etkisi yüksektir. Ancak üreticilerin son yıllarda gerek destekleme primi uygulamalarının da etkisi ile sınırlı olsa kültürel işlemlere daha çok önem verdikleri ve yeni dikimlere gittikleri de ifade edilmelidir (Artukoğlu ve Gençler 2003). Türkiye'de zeytinyağına yönelik spesifik uygulamaların artması, son yıllarda Türkiye'de destekleme primi uygulaması yapılan birkaç ürün arasında zeytinyağının da yer alması bu sektörün Türkiye açısından önemli bir sektör olduğunu göstermektedir. Ancak, Türkiye'de zeytin ve zeytinyağı üretiminde (periyodisite, kaliteli üretim, verimlilik ve kültürel işlemler, işleme) sanayinde (hammadde temini, düzensiz istihdam), fiyatlandırılmasında (istikrarsız politikalar firmalar fiyat rekabeti) uluslararası ilişkilerde (UZZK'dan ayrılmak AB'deki uygulamaları izleyememek gibi) pek çok sorun olduğu da görülmektedir (Artukoğlu ve Gençler 2003).

Çizelge 1'de görüldüğü, 2004/05 döneminde, üretilen zeytinin yaklaşık %75'i yağlık, %25'i sofralık, 2005/06 üretim yılında ise %68'i yağlık, %32'si sofralık zeytindir.

Çizelge 1: Türkiye' de Zeytin Ağacı Sayısı ve Üretimi

Yıllar	Alan (Ha)	Ağaç Sayısı (1000 Adet)	Zeytin Üretimi (Ton)		
			Sofralık	Yağlık	Toplam
2000/01	600 000	97.770	490.000	1.310.000	1.800.000
2001/02	600 000	99.000	235.000	365.000	600 000
2002/03	620 000	101.600	450.000	1.350.000	1.800.000
2003/04	625 000	102.750	350.000	500.000	850 000
2004/05	644 000	107.100	400.000	1.200.000	1.600.000
2005/06	660 000	109 000	280.000	600.000	880.000

Kaynak: Anonim 2006a, TÜİK - Tarım İstatistikleri Özeti

Çizelge 2: Türkiye'nin Zeytinyağı Üretimi ve Tüketimi (1000 ton)

Yıllar	Üretim Miktarı	İndeks	Tüketim Miktarı	İndeks
1997/98	40	100	85	100
1998/99	170	425	85	100
1999/00	70	175	60	71
2000/01	175	438	72	85
2001/02	65	163	55	65
2002/03	140	350	50	59
2003/04	79	198	46	55
2004/05	145	363	60	72
2005/06	112	280	50	59

Kaynak: www.internationaloliveoil.org.

Zeytinyağı üretiminde ve kalitesinde son yıllarda zeytin sıkma tesislerinin modernleşmesi, kapasitelerinin artması ve modern rafine zeytinyağı işleme tesislerinin devreye girmesiyle birlikte artış olmuştur.

Çizelge 2 incelendiğinde, zeytinyağı üretim miktarı 1997/98 dönemi baz alındığında en yüksek artışın 4.38 kat ile 2000/01 döneminde olduğu görülmektedir. Yapılan projeksiyona göre; 2020 yılında üretim miktarının 379 bin tona yükseleceği tahmin edilmektedir. Türkiye'nin zeytinyağı tüketim miktarına bakıldığında ise gittikçe azaldığı görülmektedir.

Dünya zeytinyağı üretici ülkeler arasında en pahalı zeytinyağı Türkiye'de tüketilmektedir. Üretimde dünyada önemli bir yer tutan İspanya'da tonu 2 bin 350 Euro olan (1. asit) zeytinyağı, İtalya'da 2 bin 300, Suriye'de 2 bin 150 Euro'dan satılmaktadır. Ancak, aynı yağın Türkiye'deki fiyatı isc, 2 bin 700 ile 2 bin 830 Euro arasında değişmektedir. Türkiye, üretici fiyatlarında olduğu gibi, market fiyatlarında da en pahalı ülke konumundadır. İspanya'da market fiyatı 6,3 YTL olan sızma yağın eşdeğeri Türkiye'de 10,4 ila 12,5 YTL'den tüketilmektedir (<http://www.zeytinweb.com>).

Çizelge 3: Türkiye'nin Zeytinyağı İhracatı ve İthalatı (1000 Ton)

Yıllar	1997 /98	1998 /99	1999 /00	2000 /01	2001 /02	2002 /03	2003/ 04	2004/ 05	2005/ 06
İhracat	35	86	17	92	28	74	46	94	73
İhracat İndeksi	100	246	49	263	80	212	131	269	209
İthalat	0	1	2	0	0	0	0	0	0

Kaynak: www.internationaloliveoil.org.

Çizelge 3'de görüldüğü gibi, Türkiye zeytinyağı ihracatı var/yok yılı özelliğine göre dalgalanma göstermektedir. Türkiye'nin zeytinyağı ihracatı indeks değerlerine bakıldığında, 1997/98 dönemine göre 2004/05 döneminde 2.69 kat artış olmuştur. Yapılan projeksiyona göre; 2020 yılında ihracat miktarının 125 bin tona yükseleceği tahmin edilmektedir. Dünya pazarlarından gelen talep ve uluslararası standartlara uyum çerçevesinde organik tarım yöntemleriyle yetiştirilmeye ve üretilmeye de başlanan Türk zeytini ve zeytinyağı dış pazarda saygın bir yere sahiptir. Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin verilerine göre 2004 ve 2005 yılı karşılaştırıldığında yüzde 522,17 ile en fazla ihracat artışı zeytin ve zeytinyağında yaşanmıştır. Türkiye'nin zeytin üretiminde kendine yeterli olmasına karşın, düzenli olmamakla birlikte az miktarlarda zeytinyağı ithalatı mevcuttur. İthalat daha çok üretimin yetersiz olduğu yıllarda yapılmaktadır.

Çizelge 4: Dünya Zeytinyağı Üretimi (1000 Ton)

	1997/98	1998/99	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
AB	2.117	1.707	1.879	1.941	2.464	1.943	2.448	2.357	1.929
Tunus	93	215	210	130	35	72	280	130	220
Suriye	70	115	81	165	92	165	110	175	100
Türkiye	40	170	70	175	65	140	79	145	112
Fas	70	65	40	35	60	45	100	50	75
Cezayir	15	55	34	27	26	15	70	34	32
Jordan	14	22	7	27	14	28	25	29	22
Filistin	9	6	2	20	18	22	5	20	10
Diğer	38	48	52	46	52	66	57	73	73
Toplam	2.466	2.403	2.375	2.566	2.826	2.496	3.174	3.013	2.573
İndeks	100	97	96	104	115	101	129	122	104

Kaynak: www.internationaloliveoil.org.

Çizelge 4'de Dünya zeytinyağı üretimi indeks değerlerine bakıldığında, 1997/98 dönemine göre, en çok artışın %29 ile 2003/04 döneminde gerçekleştiği görülmektedir. Yapılan projeksiyona göre; 2020 yılında üretim miktarının 3.790 bin tona yükseleceği tahmin edilmektedir. AB zeytinyağı üretimine bakıldığında, 1997/98 dönemine göre, 2003/04 döneminde %16 artış olduğu ve 2005/06 döneminde ise %9 oranında düşüş olduğu görülmektedir. Yapılan projeksiyona göre; AB zeytinyağı üretiminin 2020 yılında 2.806 bin tona yükseleceği tahmin edilmektedir.

Çizelge 5'de, Dünya zeytinyağı tüketim indeks değerlerine bakıldığında, 1997/98 dönemine göre, en çok artışın %23 ile 2004/05 döneminde olduğu görülmektedir. Yapılan projeksiyona göre; 2020 yılında tüketim miktarının 3.744 bin tona yükseleceği tahmin edilmektedir. AB zeytinyağı en çok İtalya, İspanya, Yunanistan, Fransa ve Portekiz'de tüketilmektedir. AB zeytinyağı tüketimi 1997/98 döneminde 1.706 bin ton olup, bu değer %22 artış ile 2004/05 döneminde 2.079 bin tona yükselmiştir. Yapılan projeksiyona göre; 2020 yılında AB tüketim miktarının 2.712 bin tona yükseleceği tahmin edilmektedir.

Çizelge 6'da Dünya zeytinyağı ithalat indeks değerlerine bakıldığında, 1997/98 dönemine göre, 2005/06 döneminde %70 oranında arttığı görülmektedir. AB Dünya zeytinyağı ithalatında İtalya ve İspanya önde gelmektedir. İthalat miktarı 2005/06 döneminde 1997/1998 dönemine göre %60 oranında artışla 189 bin tona yükselmiştir. Yapılan projeksiyona göre; 2020 yılında AB ithalat miktarının 262 bin tona yükseleceği tahmin edilmektedir.

Çizelge 5: Dünya Zeytinyağı Tüketimi (1000 Ton)

	1997/98	1998/99	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
AB	1 706	1 709	1 728	1 835	1 895	1 919	1 998	2 079	1 918
ABD	143	151	170	195	189	184	217	216	223
Suriye	95	88	90	110	86	129	150	135	79
Türkiye	86	85	60	73	55	50	46	60	50
Fas	55	55	55	45	60	60	70	38	55
Cezayir	32	44	42	26	25	21	60	38	35
Japonya	34	29	27	30	32	31	32	32	30
Türkiye	86	85	60	73	55	50	46	60	50
Diğer	145	167	211	204	210	234	264	266	251
Toplam	2 382	2 413	2 443	2 591	2 607	2 678	2 883	2 924	2 691
İndeks	100	101	103	109	110	112	121	123	113

Kaynak: www.internationaloliveoil.org.

Çizelge 6: Dünya Zeytinyağı İthalatı (1000 Ton)

	1997/98	1998/99	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
AB	118	226	117	127	43	94	232	186	189
ABD	141	155	175	200	193	192	226	221	232
Japonya	34	29	27	29	32	31	32	32	30
Brezilya	29	24	25	25	23	21	24	27	26
Kanada	18	19	23	26	24	25	26	32	30
Avustralya	18	24	25	30	27	32	31	29	29
İsviçre	6	6	8	8	9	10	11	11	12
Tayvan	5	7	6	8	7	6	4	5	4
Diğer	51	61	73	64	79	82	77	91	169
Dünya Toplamı	423	551	479	517	437	493	663	634	721
İndeks	100	130	113	122	103	117	157	150	170

Kaynak: www.internationaloliveoil.org.

Çizelge 7’de Dünya zeytinyağı ihracat indeks değerlerine bakıldığında, 1997/98 dönemine göre, 2005/06 döneminde %48 oranında artış olduğu görülmektedir. Yapılan projeksiyona göre; 2020 yılında ihracatın 989 bin tona yükseleceği tahmin edilmektedir. Yine yapılan projeksiyona göre; AB’de ise, 2020 yılında ihracat miktarının 580 bin tona yükseleceği tahmin edilmektedir.

Çizelge 7: Dünya Zeytinyağı İhracatı (1000 Ton)

	1997/98	1998/99	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
AB	227	209	299	291	325	314	325	331	311
Tunus	117	175	112	95	22	40	209	98	115
Türkiye	35	86	17	92	28	74	46	94	73
Suriye	3	4	3	10	6	31	28	36	35
Fas	8	16	1	0	1	3	21	31	21
ABD	5	6	6	1	5	10	9	12	10
Arjantin	8	6	6	4	5	6	6	13	16
Diğer	4	4	1	6	3	5	14	19	23
Dünya	407	506	445	502	395	483	658	634	604
İndeks	100	124	109	123	97	119	162	156	148

Kaynak: www.internationaloliveoil.org.

Zeytinyağı dış ticaret değerleri incelendiğinde, dünya zeytinyağı piyasasının AB'nin elinde olduğu görülmektedir. Dünya zeytinyağı ihracatında 2004/2005 üretim sezonunda %56 ile AB ülkelerinin ilk sırada, %33.8 ile de ithalatta ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Dünya zeytinyağı ihracatının yaklaşık %95'i toplam yedi ülke tarafından gerçekleştirilmektedir. Dünyada zeytinyağı talebinin yıldan yıla yükselmesi bu ülkelerin zeytinyağı ticaretindeki önemini daha da artırmaktadır. AB ülkeleri dünya zeytinyağı üretim ve ihracatından aldığı pay kadar zeytinyağı ithalatından da önemli oranda pay almaktadır. Bu durum işleyip paketleyerek ihraç etmek üzere dökme zeytinyağı ithal etmelerinden kaynaklanmaktadır. 2004/05 üretim sezonunda AB'nin topluluk dışı ülkelerden 214 bin ton ithalatı bulunmakta olup, bunun %80'ini İtalya gerçekleştirmiştir. 2005/06 üretim sezonunda özellikle İspanya'nın üretiminin azalmasıyla birlikte AB ithalatının artmaya devam edeceği tahmin edilmektedir. Son yıllarda dünyada zeytinyağı tüketiminin artmasıyla birlikte başta ABD, Japonya, Kanada ve Avustralya olmak üzere birçok ülkenin ithalatının da yükseldiği görülmektedir. Özellikle ABD son yıllarda gerçekleştirdiği 232 bin ton'a yaklaşan ithalatı ile dünyada önemli bir yere sahip olmuştur.

3.2. AB ile Türkiye Zeytinyağı Piyasasının Karşılaştırılması

Çizelge 8'de AB ile Türkiye zeytinyağı piyasasının karşılaştırılması verilmiştir.

AB ve Türkiye arasında zeytinyağı piyasasındaki en önemli fark, AB'de zeytinyağı politikalarının belirli bir hedefi olması, sürekliliği olan ve ortak bir kurumsal sistem ve yapı içerisinde yer almasıdır. Türkiye'de ise hedefleri, sürekliliği olan zeytinyağı politikalarının bulunmamasıdır.

Çizelge 8: AB ile Türkiye Zeytinyağı Piyasasının Karşılaştırılması

	AB	TÜRKİYE
Üretim/ Üretici	Ulusal ve uluslar arası örgütlenme düzeyi yüksektir.	Ulusal anlamda örgütlülük bulunmakta ancak etkinlik düzeyi düşüktür.
	Fiyatlandırmada devlet desteği bulunmaktadır.	Son yıllarda destekleme primi uygulamaları yapılmaktadır.
	Coğrafi Bilgi Sistemi sayesinde bilgi paylaşımı ve kontrol olanağı mevcuttur.	-
	Organik tarım uygulamaları yanında üretimde İyi Tarım Uygulamalarına da (GAP) geçilmektedir.	Sadece sınırlı miktarda organik üretim yapılmaktadır.
Tüketim/ Tüketici	Tüketimi artırmaya yönelik destekleme yapılmıştır.	-
	Güçlü bir tanıtım söz konusudur.	Sadece sektörde önde gelen firmaların yaptığı yetersiz
	Tüketici bilinci yüksektir.	istenilen düzeyde değildir.
	Perakende satış için ambalaj miktarı ve etiketleme şartlara	İstenilen düzeyde değildir.
	Yöresel orijinli yağların satışı söz konusudur.	Bu konudaki çalışmalar başlamış ancak yetersiz
İç ve dış ticaret	İthalat koruması mevcuttur.	-
	Dış satımda ambalajlı satış söz konusudur.	Ağırlıklı olarak dökme satış söz konusudur.
	Özellikle uluslar arası örgütlenmeler aracılığıyla etkin tanıtım faaliyetleri vardır.	Uluslar arası düzeyde yetersiz tanıtım faaliyetleri vardır.

Kaynak: Artukoğlu ve Gençler 2003.

AB'de ulusal örgütlenmelerini tamamlamış olan zeytinyağı piyasası, etkin olarak faaliyet gösterirken, Türkiye'de Tarım Satış Kooperatiflerinin faaliyetleri dikkat çekmektedir. Ancak bu konuda zeytinyağının üreticisi, tüketicisi, sanayicisi, dış satımcısı ile bir bütün olarak ele alınacak Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyinin kurulmuş olması sektör açısından önemli bir gelişmedir. Bu konsey AB'de olduğu gibi arz- talep dengesini sağlayacak, sektöre ilişkin sağlıklı veri teminini kolaylaştıracak ve ihracatın artırılması için gerekli politikaların belirlenmesine katkı sağlayacaktır. Böylesi bir örgütlenme, uluslar arası işbirliği ve tanıtım açısından da

sektörün etkinliğini arttıracaktır (Artukoğlu ve Gençler 2003). Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin çalışma konularına giren tarımsal ürünlerin gerek bu kuruluşlara ve gerekse diğer alıcılara satışında ürünler için üretim maliyetini göz önüne alarak belirlenecek "hedef fiyat" ile dünya fiyatlarına göre belirlenecek "müdahale fiyatı" Yüksek Planlama Kurulunca tespit edilerek, hedef fiyat ile müdahale fiyatı arasındaki fark üreticilere destekleme primi olarak verilmelidir. Türkiye'nin hatalı politikalarından biri olarak gösterilen bir diğer konu da "yağlık zeytin yerine sofralık fidan dikimi yapılması"dır. Her yıl dikilen 10 milyon fidanın yalnızca %5'ini yağlık zeytin fidanı oluşturmaktadır. Sofralık zeytin dikiminde bölgesel iklim özellikleri göz ardı edildiği için verim düşük olmaktadır. Zeytinyağı üretimini artırmak için desteklerin verilmesi önemlidir. Ancak, destekleme yağlık-sofralık ayrımı konmadan yapılmaktadır. Bu da üreticileri kilo başı 1 YTL kazandıran yağlık yerine 4 YTL kazanç getiren sofralık zeytine teşvik etmektedir (<http://zeytuni.blogspot.com/2006>). Çiftçilerin yağlık zeytine yönelmesini sağlamak üzere, yeni bahçe tesisinde, yağlık zeytin fidanları için dekara 250 YTL, sofralık zeytin fidanları için de 45 YTL destek verilmiştir. Son yıllarda uygulanan desteklemelerle 535 bin dekar alanda yeni zeytin bahçesi kurulması ve 36 milyon sertifikalı fidan dikilmesi sağlanmıştır. Bunun için 76 milyon YTL prim ödenmiştir. Zeytin üretimini artırmak amacıyla, sadece sertifikalı fidana değil, zeytinyağı satış ve ihracatına da prim ödenmektedir. Son iki yıldır, zeytinyağı satışında kg başına 2006 yılında 11 YKR, 2007 yılında ise, 20 YKR destekleme primi verilirken, bu kapsamda, 2006'da 13,2 milyon YTL, 2007 yılında ise, 6,7 milyon YTL ödeme yapılmıştır. Sofralık zeytin ihracatında, tescilli Türk markaları ile ihracat yapılırsa ton başına 125-200 dolar destek verilirken, zeytinyağı ihracatında, "Made in Turkey" ibaresi ile ihraç edilmesi durumunda, ambalaj büyüklüğüne göre ton başına 175-400 dolar ihracat iadesi ödenmektedir (<http://www.tarimmerkezi.com>).

2005/06 sezonunda AB'de kayıtlı zeytinyağı üreticilerinin toplam sayısı 2.8 milyon'dur. Bunlardan her yıl 2,2 milyonu üretim yardımı almaktadır (Tunalıoğlu ve Karahocagil 2006).

AB'deki zeytinyağı üreticilerinin %40'ı küçük üreticidir. Yani sahip oldukları zeytin ağaçlarının sayısı 100'den küçüktür. AB zeytinyağı üretimine büyük bir destek vermektedir. Her yıl zeytinyağı için AB bütçesinden 2.2 milyar ile 2.5 milyar Euro ayrılmaktadır. Bu tutarın yaklaşık %90'ı üretim yardımlarına ayrılmaktadır (Anonim 2006b).

4. Sonuç

Tüketiciler arasında giderek artan sağlık bilinci ve doğal yollarla üretilmiş olan gıdalara talep nedeniyle, dünya ticaretinde zeytinyağının öneminin daha da artması beklenmektedir. Artan gelir düzeyi ve yükselen hayat standartları zeytinyağı için yeni pazarların oluşmasına yol açacaktır. Türk zeytin ve zeytinyağı üreticisinin bu eğilimi yakından takip ederek özellikle ihracat odaklı büyüme ile yeni pazarları markalaşarak bulup yerleşmesi önemli bir noktadır.

Türkiye’de üretimden tüketime kadar olan süreci kapsayan bir yağ politikasının oluşturulması gereklidir. Üreticilerin ürününün desteklenip desteklenmeyeceğinden emin olması üretimin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Türkiye’de zeytinyağı üretiminde girdilerde sürekliliğin sağlanamaması, var yılı ile yok yılı arasındaki üretim farklılığının diğer ülkelere oranla yüksek olması, üretimi olumsuz etkilemektedir. Türkiye’de ele alınması gereken diğer bir konu ise, AB’de zeytinyağı üreten ülkelerde olduğu gibi iç tüketimin artırılmasına yönelik faaliyetlere ağırlık verilmesi gerekliliğidir. İtalya, İspanya ve Yunanistan üretimlerinin büyük bir çoğunluğunu iç pazarda tüketmektedir. AB’de 1966 yılında oluşturulan zeytinyağı ortak piyasa düzeni çerçevesinde yapılan düzenlemeler, Birlik içerisinde piyasanın işleyişinin sorunsuz biçimde sürmesini sağlamaktadır. Bunun yanında, yapılan reformlar ve ilave düzenlemeler sayesinde AB, dünyanın en önemli zeytinyağı üreticisi konumuna gelmiştir. AB’nin zeytinyağı OPD’de organize olarak üretimini ve kalitesini artırması ve Türkiye’nin bu koşullara uyum sağlayabilecek politikalar oluşturamaması Türkiye’nin uluslar arası zeytinyağı piyasasındaki payını azaltmıştır. Diğer ürünlerde olduğu gibi zeytinyağında da piyasanın geliştirilmesi, rekabet gücünün artırılması ve politikaların kararlı bir şekilde uygulanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Anonim. (2006a) TÜİK Tarım İstatistikleri Özeti.
- Anonim. (2006b) Ege İhracatçı Birlikleri. Meclis Komisyon Raporu
- Arıkoğlu, M.M. ve Gençler, F. (2003). "Türkiye ve AB'de Zeytinyağına İlişkin Son Uygulamaların Değerlendirilmesi" Türkiye I. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Sempozyumu Bildirileri, İzmir
- Cillov, A., (1984). İktisadi Olaylara Uygulanan İstatistik Metodları, İÜİF, Yayın No: 501, İstanbul
- Demiröz, İ. (2005) "Cumhuriyet Tarım/Hayvancılık" Ziraat Mühendisleri Odası Birliği Yayınları, Ankara.
- Gökçe, O., (2003) "Türkiye'de zeytinyağı ve sofralık zeytin sektörünün üretim öncesi sorunları üzerine bir inceleme", Türkiye I. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Sempozyumu Bildirileri, İzmir.
- <http://www.tuik.gov.tr>
- <http://zeytuni.blogspot.com/2006>
- <http://www.internationaloliveoil.org>
- <http://www.zeytinweb.com>
- http://www.tarimmerkezi.com/yazar_kose.php?hid=13007
- Tunalıoğlu, R., Yıldız Tiryaki, G., Tan, S., Taşkaya, B., (2003). "Dünya Zeytinyağı Tüketiminde Gelişmeler: Bu Gelişmeyi Destekleyen Çalışmalar ve Türkiye Zeytinyağı Tüketimindeki Değişmeler" Türkiye Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Sempozyumu Bildirileri, Yayın no :112, İzmir.
- Tunalıoğlu, R. ve Karahocagil, P., (2006). Zeytinyağı & Sofralık Zeytin & Pirina Yağı Durum ve Tahmin (2005/2006), Ankara.